

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Jaromíra Jirsy a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaje) a Jana Musila o ústavní stížnosti stěžovatelky **JUDr. Pavly Martínkové**, advokátky, sídlem 1. máje 144, Vimperk, zastoupené Mgr. Danielou Hnídkovou, advokátkou, sídlem Podhorská 434/6, Jablonec nad Nisou, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2017 č. j. 33 Cdo 4302/2015-442, rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 28. května 2015 č. j. 19 Co 1021/2015-385, a to v části výroku, jímž byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Prachaticích ze dne 19. ledna 2015 č. j. 21 C 68/2013-315 ve znění opravného usnesení Okresního soudu v Prachaticích ze dne 4. března 2015 č. j. 21 C 68/2013-334 ve výrocih II a III a proti výrokům II a III rozsudku Okresního soudu v Prachaticích ze dne 19. ledna 2015 č. j. 21 C 68/2013-315 ve znění opravného usnesení Okresního soudu v Prachaticích ze dne 4. března 2015 č. j. 21 C 68/2013-334, za účasti **Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Českých Budějovicích a Okresního soudu v Prachaticích**, jako účastníků řízení, a **M. Z.**, zastoupeného Mgr. et Mgr. Igorem Nitrianským, advokátem, sídlem Kostelní náměstí 16, Prachatice, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2017 č. j. 33 Cdo 4302/2015-442 bylo porušeno stěžovatelčino ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 4 ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2017 č. j. 33 Cdo 4302/2015-442 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí, neboť má za to, že jimi došlo k porušení jejich ústavně zaručených práv a svobod ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Stěžovatelka dále namítá porušení práv dle čl. 1, 2, 3, 4, čl. 9 odst. 3, čl. 10, čl. 15 odst. 1, čl. 81, čl. 82 odst. 1, čl. 90, čl. 95 odst. 1 a čl. 96 odst. 1 Ústavy, dále práv dle čl. 1, 2, čl. 3 odst. 1 a 3, čl. 4, čl. 10 odst. 1 a 2, čl. 11 odst. 1 a 3, čl. 26 odst. 1 a 3, čl. 28 a čl. 37 odst. 3 Listiny, a dále práv dle čl. 8, 13, 14, 17 a 18

Úmluvy, dále práva dle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, dále práv dle čl. 1 bodu 2 a dle čl. 4 bodu 1 Evropské sociální charty, dále práva dle čl. 23 odst. 2 a 3 Všeobecné deklarace lidských práv, dále práv dle čl. 14 bodu 1 a čl. 26 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, a konečně práv dle čl. 5 a čl. 7 písm. a) bodu (i) Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu se podává, že Okresní soud v Prachaticích (dále jen „okresní soud“) rozsudkem ze dne 19. 1. 2015 č. j. 21 C 68/2013-315 ve znění opravného usnesení okresního soudu ze dne 4. 3. 2015 č. j. 21 C 68/2013-334 rozhodl tak, že uložil vedlejšímu účastníkovi povinnost zaplatit stěžovatelce 1 034 Kč s úrokem z prodlení ve výši 7,05 % ročně od 18. 8. 2013 do zaplacení jdoucím, částku 6 436 Kč s úrokem z prodlení ve výši 7,05 % ročně od 3. 12. 2012 do zaplacení jdoucím, částku 3 446 Kč s úrokem z prodlení ve výši 7,05 % ročně od 11. 12. 2012 do zaplacení jdoucím a částku 2 974 Kč s úrokem z prodlení ve výši 7,05 % ročně od 20. 4. 2013 do zaplacení jdoucím, to vše do tří dnů od právní moci rozsudku (výrok I). Žaloba, aby byl vedlejší účastník povinen zaplatit stěžovatelce 4 135 Kč s úrokem z prodlení ve výši 7,05 % ročně od 18. 8. 2013 do zaplacení jdoucím, částku 25 744 Kč s úrokem z prodlení ve výši 7,05 % ročně od 3. 12. 2012 do zaplacení jdoucím, částku 13 784 Kč s úrokem z prodlení ve výši 7,05 % ročně od 11. 12. 2012 do zaplacení jdoucím a částku 11 946 Kč s úrokem z prodlení ve výši 7,05 % ročně od 20. 4. 2013 do zaplacení jdoucím, byla zamítnuta (výrok II). O nákladech řízení bylo rozhodnuto tak, že stěžovatelka je povinna zaplatit vedlejšímu účastníkovi na náhradě nákladů řízení 32 815,20 Kč v zákonné třídenní lhůtě od právní moci rozsudku k rukám právního zástupce vedlejšího účastníka (výrok III).

3. Krajský soud v Českých Budějovicích (dále „krajský soud“) napadeným rozsudkem rozhodl tak, že rozsudek okresního soudu ze dne 19. 1. 2015 č. j. 21 C 68/2013-315 ve znění opravného usnesení okresního soudu ze dne 4. 3. 2015 č. j. 21 C 68/2013-334 potvrdil a rozhodl, že stěžovatelka je povinna zaplatit vedlejšímu účastníkovi na náhradě nákladů odvolacího řízení 7 436,70 Kč do tří dnů od právní moci rozsudku k rukám právního zástupce vedlejšího účastníka.

4. Obecné soudy dospěly k závěru, že v přezkoumávaném řízení bylo především spornou otázkou to, zda byla mezi účastníky uzavřena platná smlouva o odměně advokáta či nikoliv, jde-li o zastupování vedlejšího účastníka stěžovatelkou jako advokátkou při uplatňování nároků v rámci mimosoudního jednání. Předmětem řízení tak nebyl nárok na zaplacení odměny za zastupování vedlejšího účastníka v řízení, která se vedla před soudy, a kde stěžovatelce náležela jako odměna za právní služby částka 223 511,20 Kč. Obecné soudy dospěly k závěru, že mezi účastníky platná dohoda o výši odměny na zastupování vedlejšího účastníka stěžovatelkou v mimosoudních jednáních o jeho nárocích uzavřena nebyla. V takovém případě vyšly z vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „advokátní tarif“), s tím, že když nebyla platně uzavřena dohoda o výši odměny za právní zastoupení, je nutné náklady právního zastoupení vyčíslit podle advokátního tarifu. Obecné soudy konstatovaly, že stěžovatelka prokázala, že v žalobách popisované zastoupení pro vedlejšího účastníka skutečně provedla. Na takto zjištěném skutkovém stavu učinily obecné soudy právní závěr, že za situace, kdy nebyla uzavřena platná dohoda o výši odměny či způsobu jejího stanovení, je potom vyčíslení odměny, které je požadováno v žalobě, podle advokátního tarifu správné. V posuzované věci však jde o

střet práva stěžovatelky na odměnu za vykonanou práci, která má být podle pravidel profesionální etiky advokátů přiměřená hodnotě věci, její složitosti a vynaloženému úsilí, na druhé straně pak je právo vedlejšího účastníka na ochranu jeho vlastnictví. Obecné soudy dospěly shodně k závěru, že je namístě poskytnout ochranu právu vedlejšího účastníka. Smyslem § 3 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský zákoník“), bylo zamezit výkonu práva, který sice odpovídá zákonu, avšak odporuje dobrým mravům, které jsou definovány jako souhrn norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatně historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních. Není tedy vyloučeno, že takový výkon práva, který odpovídá zákonu, může být shledán v rozporu s dobrými mravy, a že mu proto bude soudem odepřena právní ochrana. Obecné soudy dospěly k závěru, že uplatnění nároku stěžovatelky v tomto konkrétním případě je co do 80 % v rozporu s dobrými mravy. Je tomu tak proto, že v dané věci je postavení vedlejšího účastníka v právním vztahu se stěžovatelkou slabší, smlouva o poskytování právních služeb byla příkazní smlouvou ve smyslu § 724 a násl. občanského zákoníku, která měla povahu smlouvy spotřebitelské. V tomto smluvním vztahu stěžovatelka jako advokátka vystupovala jako profesionál vůči vedlejšímu účastníkovi, který je právním laikem, navíc ve složité životní situaci. Stěžovatelka měla proto povinnost postupovat transparentně, v zájmu svého klienta, a mimo jiné poskytnout mu úplnou a jasnou informaci o ceně právní služby. Jestliže v konkrétním případě účastníci uzavřeli neurčitou dohodu o odměně za právní služby, tudíž neplatnou, musela si být stěžovatelka vědoma toho, že v případě absence dohody o odměně lze tuto odměnu vyčíslit podle ustanovení advokátního tarifu o mimosmluvní odměně. Tuto informaci s uvedením konkrétní výše očekávaných nákladů však vedlejšímu účastníkovi nesdělila. Významné je pak i to, že tak neučinila ani v době ukončení smluvního vztahu mezi účastníky, když významná je ta skutečnost, že stěžovatelka uplatnila požadavek na úhradu odměny za poskytnuté právní služby po téměř třech letech od ukončení smluvního vztahu. Proto obecné soudy rozhodly za použití § 3 odst. 1 občanského zákoníku tak, že uložily vedlejšímu účastníkovi povinnost zaplatit stěžovatelce 20 % z požadované odměny za poskytnuté právní služby a ve zbytku byla žaloba zamítnuta. Stran nákladů řízení pak soudy neshledaly důvody pro aplikaci § 150 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. s. ř.“), jelikož to, že je stěžovatelka od roku 2011 na mateřské či rodičovské dovolené, že pečuje o dvě nezletilé děti a má výdaje s advokátní kanceláří, samo o sobě nemůže být důvodem pro použití § 150 o. s. ř.

5. Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatelky a dále rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení.

II.

Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka v obsáhle formulované ústavní stížnosti namítá shora uvedená porušení ústavně zaručených práv, přičemž zejména konstatuje, že soudy vůbec nevzaly v úvahu, že vedlejší účastník za její velmi kvalitní práci získal neuvěřitelných a dopředu neočekávaných 1,1 milionu Kč, zatímco ona po něm požadovala zaplatit odměnu pouze ve výši 69 499 Kč, přestože se odměny advokátů v těchto případech pohybují běžně v rozmezí 20 až 30 % vysouzené částky, takže k němu byla dle vlastního tvrzení velmi shovívavá. Zejména z tohoto důvodu je přesvědčena o tom, že byt' se její odměna odvíjí

od podzákoného právního předpisu v podobě advokátního tarifu, tak tím, že jí bylo napadenými rozsudky bez právního důvodu odepřeno 80 % této její velmi shovívavé odměny, dosáhlo porušení jejího práva na odměnu ústavněprávní roviny, neboť legitimně očekávala rozmnožení jejího majetku o zaslouženou odměnu za dobře vykonané právní služby pro klienta – vedlejšího účastníka, přičemž při vyúčtování nákladů právního zastoupení neporušila žádným způsobem zákon a její nárok na celou vyúčtovanou odměnu je i v zájmu spravedlnosti v porovnání s tím, jakou částku díky ní klient získal.

7. Pokud jde o usnesení Nejvyššího soudu, dle jejího názoru spočívá na nesprávném právním posouzení věci, poněvadž dovoláním napadla rozsudek odvolacího soudu, který závisí na vyřešení otázek hmotného práva i otázek procesního práva, které v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyly vyřešeny a které mají celorepublikový přesah z této právní věci do celé advokacie, proto nemělo být dovolání odmítnuto. Tyto otázky a jejich přípustnost v řízení před Nejvyšším soudem v ústavní stížnosti obsáhle uvádí a odůvodňuje.

8. Dále stěžovatelka konstatuje, že když je mimosmluvní odměna stanovena obecně závazným právním předpisem v podobě advokátního tarifu, pak etický kodex advokátů pochopitelně nestanoví žádné pravidlo sjednávání mimosmluvní odměny, neboť přiměřenost této odměny je daná právě tím, že je stanovena platným právním předpisem. Neplatí pak automaticky, že advokát musí vždy za každé situace sám od sebe sdělovat klientovi informaci o výši své odměny za právní zastoupení klienta, kterou mu pak bude účtovat. Dále poukazuje na platnou právní úpravu, která jí nikde neukládá povinnost sdělovat klientu přesnou výši mimosmluvní odměny za právní zastoupení, neboť logicky, když je dána obecně závazným právním předpisem – advokátním tarifem, tak platí zásada, že neznalost zákona neomlouvá. Je potřeba si uvědomit, že každý člověk má nejen práva, ale i povinnosti, a základní povinností každého člověka je znát právní předpisy, tedy i advokátní tarif. Současně by měl klient znát, že advokacie na základě smluvního vztahu s klientem se vykonává za úplatu a nikoli zadarmo. Jednání obecných soudů je i v rozporu se stanovisky České advokátní komory ze dne 19. 7. 2013 a 30. 4. 2014. Dále stěžovatelka uvádí, že má za to, že smlouva o právním zastoupení je specifickou smlouvou *sui generis* a nikoli klasickou spotřebitelskou smlouvou, přestože je podnikatelkou v oboru advokacie, zatímco vedlejší účastník v tomto oboru nepodniká. Klient nepožívá plné ochrany spotřebitele v rozsahu distribuce zboží a služeb, neboť základním atributem klientského vztahu je důvěra. Dále je nutno zdůraznit, že v řízení nebylo vedlejším účastníkem tvrzeno ani prokázáno ničeho v tom smyslu, že by byl nějakým způsobem znevýhodněn oproti stěžovatelce při uzavření jednotlivých smluv o právním zastoupení, které byly vždy projevem svobodné vůle obou smluvních stran a projevem smluvní volnosti.

9. Ohledně uplatnění korektivu dobrých mravů stěžovatelka uvádí, že soud sám nemůže v palmárním soudním sporu rozhodovat o výši sazby dlužné odměny za právní zastoupení klienta, která byla advokátem vyúčtována přesně podle advokátního tarifu podle ustanovení o mimosmluvní odměně z důvodu neexistence dohody o smluvní odměně, a to podle své volné úvahy podle toho, kolik si soudce myslí, že je přiměřená výše této odměny za odvedenou práci pro advokáta, neboť soudce v našem právním řádu nesmí tvořit právo, ale má ho pouze používat a vykládat v souladu s ním. Snížit sazbu mimosmluvní odměny může pouze sám advokát podle § 12 odst. 2 advokátního tarifu. Takový postup soudu by byl projevem libovůle soudní moci bez jakýchkoli

pravidel, což by bylo v rozporu s principy a hodnotami demokratického právního státu, v němž žijeme; bohužel tak tomu bylo v tomto případě. Pokud soudy shledaly její žalobní nárok v rozporu s dobrými mravy, měly ho podle jejího názoru zamítnout celý a v opačném případě jej měly celý přiznat. Nic mezi tím neměly právo učinit a oba rozsudky obecných soudů vydané v této právní věci jsou tudíž v rozporu se zákonem a ústavním pořádkem. Dovolací soud se pak řádně uplatněnou touto dovolací námitkou nezabýval. Stěžovatelka dále rozporuje právní závěr obecných soudů, že je rozhodné, jak dlouhá doba uplynula od skončení právního zastoupení. Stěžovatelka tvrdí, že svůj nárok na zaplacení dlužných nákladů právního zastoupení vyčíslila a následně uplatnila u soudu řádně a včas v tříleté zákonné promlčecí lhůtě, a proto jí tento nárok nemohl ze zákona zaniknout a jeho vyčíslení a následné uplatnění u soudu v zákonné lhůtě nemůže být v rozporu s dobrými mravy. Stěžovatelka se ptá, že když by půjčila vedlejšímu účastníkovi částku 69 499 Kč bez dohody o splatnosti půjčky, a až téměř po třech letech od poskytnutí půjčky by jej vyzvala doporučeným dopisem k vrácení této půjčky, tak by ji soud kvůli tomu, že dlužníka nevyzvala k zaplacení peněz hned po poskytnutí půjčky, přiznal pouze 20 % z půjčené částky kvůli jejímu hrubému jednání v rozporu s dobrými mravy? Je si jistá, že určitě ne. Její jednání nemohlo dle ní být v rozporu s dobrými mravy, jelikož ve svých vyúčtováních neúčtovala slabšímu smluvnímu partnerovi (jak jej označují soudy obou stupňů) žádné úroky z prodlení či penále a tím mu poskytla slevu v podobě bezúročného úvěru.

10. Stěžovatelka se dále domnívá, že jestliže jí soudy odepřely 80 % jejího nízkého žalobního nároku z důvodu jeho nepřiměřenosti, pak měly rovněž odepřít 80 % náhrady nákladů řízení vedlejšímu účastníkovi z důvodu její nepřiměřenosti, aby byla zachována zásada rovného zacházení s účastníky řízení. V důsledku rozhodnutí soudů v této věci se stěžovatelka ocitla dle svého tvrzení cca 32 000 Kč v minusu za svou velmi kvalitní práci pro vedlejšího účastníka a po zaplacení soudního poplatku za dovolání ve výši 5 000 Kč se ocitla dokonce v minusu cca 37 000 Kč. Jde tu podle ní o naprostý výsměch právu i spravedlnosti, což je zřejmé na první pohled. Stěžovatelka tedy konstatuje, že jestliže jí obecné soudy odepřely nárok na odměnu za právní zastoupení s odůvodněním, že si nezaslouží za svou práci dostat odměnu vyúčtovanou podle advokátního tarifu, ale že jí stačí pouze 20 % ze žalované částky, tak daly jasně najevo, že se sazbami odměny za právní zastoupení podle advokátního tarifu nesouhlasí a považují je za nepřiměřeně vysoké, zatímco u výroku o náhradě nákladů řízení jí však bez problémů uložily povinnost zaplatit náklady právního zastoupení vedlejšího účastníka přesně podle advokátního tarifu podle ustanovení o mimosmluvní odměně, čímž se dopustily nepřípustné svévole v jejich rozhodování.

11. Stěžovatelka uzavírá, že soudy nesprávně interpretovaly jednoduché právo a aplikací naprosto nepřipadného § 3 občanského zákoníku na daný případ nedostály povinnosti poskytnout ochranu jejímu základnímu právu na legitimní očekávání nabytí majetku a spravedlivou odměnu za vykonanou práci, čímž porušily zákaz nucené práce. Interpretace a aplikace norem ze strany obecných soudů je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, takže jde o tzv. překvapivá rozhodnutí soudů, která nemají obdoby v dosavadní judikatuře soudů, pročež se domáhá jejich zrušení.

III.

Vyjádření účastníků řízení, vedlejšího účastníka a replika stěžovatelky

12. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a vedlejšímu účastníkovi řízení.

13. Nejvyšší soud, krajský soud i okresní soud ve svých vyjádřeních zcela odkázaly na obsah ústavní stížností napadených rozhodnutí.

14. Vedlejší účastník zaslal Ústavnímu soudu toliko své vyjádření, které zaslal v průběhu soudního řízení jako své vyjádření k odvolání stěžovatelky, z něhož vyplývá, že je s podivem, že stěžovatelka neuvádí, že v rámci právního zastoupení, o které opírá její nárok, obdržela mimo jiné odměnu ve výši 223 511,20 Kč.

15. Stěžovatelka ve své replice na výše rubrikovaná vyjádření uvedla, že uvedená částka ve výši 223 511,20 Kč se týkala jiného řízení, a to podání žaloby na náhradu škody na násobky bodového ohodnocení ztížení společenského uplatnění. Předmětem této současné žaloby je několik samostatných nároků na zaplacení dlužných nákladů právního zastoupení v právní věci náhrady škody na zdraví, a to za obstarání, uplatnění a vymáhání bolestného, obstarání, uplatnění a vymáhání ztížení společenského uplatnění apod. V ostatním stěžovatelka setrvala na své argumentaci uvedené v ústavní stížnosti.

IV.

Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterých byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu, a její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

V.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad „podústavního“ práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek

porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

18. Proces interpretace a aplikace tzv. podústavního práva pak bývá stížen takovouto vadou zpravidla tehdy, jestliže obecné soudy nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska spravedlivého procesu – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471); toto i všechna dále citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

19. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti je tak v daném ohledu, jak je výše dovozeno, povolán korigovat pouze excesy obecných soudů [nález ze dne 30. 6. 2004 sp. zn. IV. ÚS 570/03 (N 91/33 SbNU 377)].

20. Ústavní soud předně konstatuje, že postup Nejvyššího soudu byl ohledně otázky vzájemného vztahu mezi advokátem a jeho klientem odůvodněn odkazy na předchozí judikaturu Nejvyššího soudu (srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 26. 6. 2008 sp. zn. 33 Odo 670/2006, ze dne 3. 5. 2006 sp. zn. 21 Cdo 1348/2005 a ze dne 30. 10. 2012 sp. zn. 33 Cdo 4319/2011), k otázce charakteru smlouvy o poskytování právních služeb pak srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2017 sp. zn. 33 Cdo 5240/2016. Pojem „dobré mravy“ ve smyslu § 3 občanského zákoníku pak vyložil Nejvyšší soud opakovaně v celé řadě svých rozhodnutí (viz jako prejudikát rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 1997 sp. zn. 2 Cdo 473/1996, dále např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2001 sp. zn. 29 Cdo 228/2000, ze dne 25. 10. 2004 sp. zn. 33 Odo 538/2003, ze dne 7. 12. 2004 sp. zn. 33 Odo 1244/2004 či ze dne 16. 3. 2005, sp. zn. 33 Odo 29/2005), přičemž na některá z těchto rozhodnutí v přezkoumávané věci opětovně řádně odkázal. Nejvyšší soud pak jednoznačně uvedl, že soudní praxe (srov. např. odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. 26 Cdo 652/2013, uveřejněného pod č. 7/2014 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek) se ustálila v názoru, že zejména v dovolacím řízení lze úvahu (odvolacího) soudu o tom, zda v konkrétním případě jde o výkon práva v rozporu s dobrými mravy, zpochybnit jen tehdy, je-li tato úvaha z pohledu zjištěných skutečností zjevně nepřiměřená. V posuzované věci však šlo o jiný aspekt této problematiky – nikoli zda ano, či ne, nýbrž v jakém rozsahu (viz k tomu níže).

21. Na konstatování, že smlouva o poskytování právních služeb byla příkazní smlouvou ve smyslu § 724 a násl. občanského zákoníku, která měla povahu smlouvy spotřebitelské, až potud neshledal Ústavní soud žádné extrémní vybočení z výkladových pravidel s ústavní relevancí.

22. Z ústavního principu nezávislosti soudů (čl. 81 Ústavy) vyplývá též zásada volného hodnocení důkazů, která je obsažena v § 132 o. s. ř. Postupují-li soudy ve své činnosti ve shodě s obsahem hlavy páté Listiny, není Ústavní soud oprávněn zasahovat do jurisdikční činnosti obecných soudů, a tedy ani „hodnotit“ jejich hodnocení důkazů, byly-li zásady dané § 132 o. s. ř. respektovány. Hodnocení důkazů a závěry o pravdivosti či nepravdivosti tvrzených skutečností jsou přitom věcí vnitřního

přesvědčení soudce a jeho logického myšlenkového postupu. Pro posuzovanou věc je v tomto ohledu významné, že obecné soudy nezpochybnily, že stěžovatelka v žalobách tvrzené zastoupení vedlejšího účastníka skutečně provedla a že vyčíslení odměny, kterou požadovala, je podle advokátního tarifu správné, stejně jako to, že v rámci své přezkumné kompetence (srov. čl. 95 odst. 1 Ústavy *a contrario*) nezpochybnily soulad předmětných ustanovení advokátního tarifu s právními předpisy vyšší právní síly.

23. Základem právní argumentace stěžovatelky je naopak tvrzení, že soudy zejména nesprávně posoudily otázku rozporu stěžovatelkou uplatněného nároku na odměnu s dobrými mravy, a to zčásti. Nelze přitom přehlédnout, že nosným důvodem rozhodnutí obecných soudů byl závěr, že dohoda o smluvní odměně byla uzavřena neplatně (z důvodu její neurčitosti), a proto se za takové situace musí uplatnit část advokátního tarifu o mimosmluvní odměně, avšak stěžovatelkou požadované plnění (jeho část) je v rozporu s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 občanského zákoníku). K otázce posuzování a aplikace korektivu dobrých mravů se v různém kontextu Ústavní soud vyslovil v řadě svých rozhodnutích, a to dokonce i přímo v právní věci stěžovatelky (srov. usnesení ze dne 20. 10. 2015 sp. zn. II. ÚS 303/15). V nálezu ze dne 5. 6. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3653/11 (N 118/65 SbNU 553) pak Ústavní soud uvedl, že považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že vždy je nezbytné vycházet z individuálních okolností každého jednotlivého případu, které jsou založeny na skutkových zjištěních, přičemž v rovině práva podústavního je nutné posuzovat individuální okolnosti daného případu též prizmatem kogentního § 3 odst. 1 občanského zákoníku, které je v rovině podústavního práva odrazem ústavního požadavku nalezení spravedlivého řešení [(srov. náleze ze dne 5. 8. 2010 sp. zn. II. ÚS 3168/09 (N 158/58 SbNU 345)]. Zásada souladu výkonu práv s dobrými mravy představuje významný korektiv, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti. Zde možno opětovně odkázat na v judikatuře ustálený právní názor, že dobrými mravy „jest mít souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihující podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti, a mají povahu norem základních“ (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 1997 sp. zn. 2 Cdon 473/1996). Pojem dobré mravy nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat *praeter legem* či dokonce *contra legem*, jde-li o reprobaci jednání příčícího se dobrým mravům [srov. *mutatis mutandis* náleze ze dne 20. 4. 2010 sp. zn. II. ÚS 2087/08 (N 90/57 SbNU 179)]. Takto provedený výklad pojmu dobré mravy ve svém souhrnu prostupuje i Listinou [srov. náleze ze dne 12. 3. 2001 sp. zn. II. ÚS 544/2000 (N 41/21 SbNU 363)].

24. Nejvyšší soud se řádně nevypořádal s dovolací námitkou týkající se toho, že shledaly-li obecné soudy žalobní nárok stěžovatelky v rozporu s dobrými mravy, měly ho podle jejího názoru zamítnout celý, a v opačném případě jej měly celý přiznat, přičemž není možné dle jejího názoru zamítnout žalobu pro rozpor s dobrými mravy v rozsahu 80 % (srov. první odstavce z dovolání stěžovatelky na č. l. 412 soudního spisu).

25. Tato námitka může mít své místo jen tam, kde naplňuje některý z předpokladů přípustnosti dovolání vymezený v § 237 o. s. ř. Jak je patrné z napadeného usnesení, touto dovolací námitkou se však Nejvyšší soud náležitě nezabýval, a to přesto, že již ve svém rozsudku ze dne 11. 8. 2005 sp. zn. 33 Odo 875/2005 poukázal na rozdíl v úpravě obchodněprávních vztahů, kde bylo zakotveno moderační právo soudu snížit

nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu (srov. § 301 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů), s tím, že v oblasti občanskoprávních vztahů moderační právo soudu takto upraveno není, takže podle ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku lze uvažovat pouze v souladu či v rozporu s dobrými mravy. Jako základní pro posouzení ústavnosti postupu dovolacího soudu podle čl. 36 odst. 1 a 4 ve spojení s § 237 o. s. ř. je pak třeba vzít právní názor vyjádřený v jeho rozsudku ze dne 24. 8. 2016 sp. zn. 33 Cdo 1590/2016. Ten se týká přímo korektivu dobrých mravů v otázce odměny advokáta a označuje jako vadný závěr odvolacího soudu (i soudu prvního stupně), že částečné nepřiznání sjednané odměny odůvodňuje § 3 odst. 1 občanského zákoníku. Výslovně pak zdůraznil, že s ohledem na jím uvedenou konstantní jeho judikaturu „*není možné uvažovat o snížení podílové odměny za použití institutu dobrých mravů*“.

26. Z výše uvedeného vyplývá, že postup obecných soudů v přezkoumávané věci, kdy zamítly žalobu pro rozpor s dobrými mravy v rozsahu 80 %, nebyl souladný s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu, a za situace, kdy stěžovatelka řádně uplatnila tuto dovolací námitku, bylo povinností Nejvyššího soudu se jí zabývat a řádně ji vypořádat. To se však nestalo. Nejvyšší soud nevymezil jednotlivé právní otázky, které stěžovatelka označila jako ty, jež zakládají přípustnost dovolání. Jeho rozhodnutí není v této části srozumitelné, přesvědčivé a úplné, neboť není zjevné, kterými právními otázkami se vypořádává a zda se vypořádává se všemi sedmnácti předestřenými otázkami. Není rozhodné, odkazovala-li stěžovatelka (jako dovolatelka) výslovně jen na otázky neřešené, neboť jsou-li otázky vymezeny, je v kompetenci dovolacího soudu je posoudit podle jejich obsahu, ne podle toho, za co je dovolatelka považovala (srov. § 239 o. s. ř.).

27. Neučinil-li tak Nejvyšší soud, zatížil své rozhodnutí vadami, spočívajícími v porušení obecných procesních principů a zásad, vyjádřených v hlavě páté Listiny, především pak v čl. 36 odst. 1 Listiny v podobě odepření přístupu k soudu, když takové rozhodnutí je třeba pečlivě odůvodnit. Takovéto pochybení pak zpravidla zakládá i porušení ústavně zaručeného základního práva na řádně vedené soudní řízení, přičemž v souzené věci nebylo zjištěno nic, co by výjimku z tohoto pravidla odůvodňovalo.

28. Proto Ústavní soud na tomto místě shledává, že ačkoli se stěžovatelka „*stanoveným postupem*“, jak to vyžaduje čl. 36 odst. 1 a 4 Listiny, domáhala svého tvrzeného práva, Nejvyšší soud v její věci „*zákonem stanoveným způsobem*“ podle čl. 90 Ústavy nerozhodl. Ústavní soud dospěl z hlediska ústavně zaručeného základního práva na soudní a jinou právní ochranu k závěru, že výše předestřená otázka stěžovatelky v dovolání (srov. bod 24 tohoto nálezu) a námitky směřující proti jejímu posouzení nebyly řádně posouzeny, ač naplňují podmínku přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. a otevírají tak cestu k jejímu posouzení coby dovolacího důvodu podle § 241a odst. 1 o. s. ř. Postup, který k tomu nepřihlíží, vede k porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny a čl. 2 odst. 3 Ústavy.

29. Ústavní soud však zdůrazňuje, že Nejvyšší soud nevylučuje uplatnění korektivu dobrých mravů podle § 3 odst. 1 občanského zákoníku ani ve vztahu advokát – klient při účtování nákladů advokátního zastoupení dle advokátního tarifu. Jak vyplývá např. z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. 8. 2016 sp. zn. 33 Cdo 1590/2016, tak dobré mravy jsou institutem, který prolíná více či méně celý právní řád, a korekce výkonu subjektivních práv jejich prostřednictvím může být použita (odůvodňují-li to okolnosti

dané věci) primárně kdykoliv, tedy bez ohledu na další možné zákonem dovolené korektivy, jak to předpokládá např. § 5 advokátního tarifu. **Soulad obsahu právního úkonu – stejně jako soulad výkonu subjektivního práva s dobrými mravy – musí být posuzován vždy, bez ohledu na to, že právní úkon byl výsledkem svobodného ujednání mezi účastníky** (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2001 sp. zn. 29 Cdo 1583/2000). Je třeba také připomenout, že aplikace korektivu „dobrých mravů“ je nepochybně především polem volné úvahy obecných soudů, jak již Ústavní soud dal najevo ve svém usnesení ze dne 26. 2. 1998 sp. zn. II. ÚS 249/97 (U 14/10 SbNU 383).

30. Ústavní soud pak také dodává – a to zcela bez toho, aby jakkoliv předjímal další rozhodování obecných soudů v této věci – že ve svém (ovšem jen) usnesení ze dne 20. 10. 2015 sp. zn. II. ÚS 303/15 aproboval takový postup obecných soudů, které stěžovatelce (totožné jako v nyní přezkoumávané věci) v právně podobné věci jako je nyní přezkoumávaná, zamítly žalobu pro rozpor s dobrými mravy.

31. Nad rámec výše uvedeného (*obiter dictum*) Ústavní soud konstatuje, jak je přitom dobře patrné, z napadených rozsudků obecných soudů i z vyžádaného soudního spisu, že zamítnutí žaloby pro rozpor s dobrými mravy (a to byť nesouladně s judikaturou Nejvyššího soudu v rozsahu 80 %) nebylo obecnými soudy postaveno toliko na jedné skutečnosti, nýbrž na celé řadě důvodů, které byly v řízení zjištěny. Mezi tyto důvody (srov. také bod 4 tohoto nálezu) náleželo např. postavení vedlejšího účastníka (laika) jako slabší strany ve vztahu ke stěžovatelce (profesionálce), uzavření neurčité dohody o odměně za právní služby, jež jde především k tíži stěžovatelky, doba od vzniku po uplatnění nároku, aniž by stěžovatelka vedlejšího účastníka s požadovanou odměnou konfrontovala aj. Současně Ústavní soud připomíná, že jestliže obecné soudy uznaly správnost vyúčtování jednotlivých položek, není jasné, v jaké části z nich stěžovatelka jednala či mohla jednat proti dobrým mravům, popř. jak právním předpisem (soudy nezpochybněným) stanovený výpočet mohl plynutím času pozbývat na „hodnotě“. Stejně tak se měly vypořádat s tvrzením vedlejšího účastníka „*kdybych byl poučen (advokátkou o její odměně), vzal bych si někoho zadarmo*“(!). Rovněž otázka, jak mohla být v posuzované věci s ohledem na advokátní praxi (např. formou poznámky o tom, že klient byl „*poučen o advokátním tarifu...*“) dopředu vyčíslena předpokládaná odměna spolu s možnými náklady byla pomínuta. Totéž se týká odpovědi na otázku, zda pro stanovení odměny (nikoli mnohonásobně zvýšené, nýbrž naopak ponížené) je absolutně rozhodující okolnost informace o podmínkách vyúčtování právního zastoupení v situaci, kdy smluvní odměna by byla pro klienta evidentně daleko méně výhodná, anebo bylo nutno vzít v úvahu při „hodnocení mravnosti“ i jeho (pro klienta příznivý) výsledek, který zjevně nikterak klienta nepoškodil, přičemž tato skutečnost vyplývá i z advokátního tarifu (jako objektivního měřítka). Zcela je pak pomínuta otázka toho, jak mělo dojít k porušení dobrých mravů (být „částečným“) za situace, kdy jako měřítka mohou sloužit rovněž stavovské předpisy profesní komory.

32. Na základě výše uvedeného proto Ústavní soud uzavírá, že Nejvyšší soud postupoval v rozporu s § 237 o. s. ř. a porušil tím současně ústavně zaručené právo stěžovatelky na přístup k dovolacímu soudu a na rozhodnutí o podaném mimořádném opravném prostředku. Stejně tak je postup Nejvyššího soudu v této věci vybočením z jeho ústavně zakotveného poslání „*vrcholného soudního orgánu ve věcech patřících do pravomoci soudů s výjimkou záležitostí, o nichž rozhoduje Ústavní soud nebo Nejvyšší správní soud*“ (čl. 92 Ústavy). Z důvodu minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti jiných orgánů veřejné moci bylo namístež zrušit pouze napadené rozhodnutí

Nejvyššího soudu [srov. k tomu nálezy ze dne 5. 10. 2011 sp. zn. I. ÚS 1531/11 (N 172/63 SbNU 19), ze dne 11. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 289/06 (N 138/53 SbNU 717) či ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. III. ÚS 3067/13]. Zde Ústavní soud připomíná svůj právní názor vyjádřený v nálezu ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89), podle kterého sjednocování judikatury obecných soudů ve věcech bez ústavní relevance Ústavnímu soudu nepřísluší. Proto ani v této věci neposuzuje samotná skutková a právní zjištění z hlediska posouzení dovolacích námitek (s respektem k § 239 o. s. ř.), nýbrž jen to, zda a v jaké míře byla přitom zachována ústavní konformita rozhodování Nejvyššího soudu. Úkolem Ústavního soudu přitom není vstupovat do oblasti kognice obecných soudů, a proto může posoudit pouze otázku dodržení ústavních kautel řádně vedeného soudního řízení, nikoli však předjímat jeho budoucí výsledek založený na ústavně konformním výkladu právních předpisů obecnými soudy.

33. Namítala-li stěžovatelka nespravedlnost až absurditu spočívající v tom, že požadovaná odměna za zastupování jí v daném „palmárním“ sporu nebyla přiznána, avšak na druhé straně je povinna nést náklady vítězné protistrany v plné výši a podle advokátního tarifu, přehlíží, že se jedná o dvě zcela různé záležitosti. Jak vyplývá např. z usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 10. 2015 sp. zn. II. ÚS 303/15, tak nárok na náhradu nákladů za právní zastupování, vynaložených navíc z převážné části v předsoudním stadiu sporu, nelze srovnávat s právem na náhradu nákladů řízení uplatněných a přiznaných v rámci řízení vedeném o předchozím žalobou uplatněném nároku. V každé situaci se uplatní jiná pravidla pro výpočet odměny advokáta; to však platí i pro případ, kdy jejich závěr o „částečné nemravnosti“ neobstojí.

34. Ústavní soud tak uzavírá, že napadeným usnesením Nejvyššího soudu došlo k porušení základního práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a 4 ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny, a proto ústavní stížnosti vyhověl a ústavní stížností napadené usnesení Nejvyššího soudu zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Učinil tak bez nařízení ústního jednání, neboť od něho nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu). Současně Ústavní soud zdůrazňuje, že poskytnutí ochrany uvedenému ústavně zaručenému právu stěžovatelky nemůže nikterak předjímat rozhodnutí ve znovu otevřeném soudním řízení o jí uplatněném nároku na mimosmluvní odměnu advokáta v kontextu práva podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost podle čl. 26 odst. 1 Listiny.

35. Ve zbývajících částech ústavní stížnosti podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřipustnou odmítl, když rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu budou předmětem nového posouzení ze strany Nejvyššího soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 29. ledna 2019

Jaromír Jirsa
předseda senátu